

УДК 321

Руслан Ключник

ВПЛИВ ЧИННИКА ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В БЕЛЬГІЇ

У статті досліджено проблему ідентичності у Королівстві Бельгія. Проаналізовано вплив культурних і мовних чинників на політичні процеси у Бельгії. Розглянуто кризу бельгійської політичної системи як результат протиріч між етнічною та політичною ідентичностями.

Ключові слова: етнічна ідентичність, політична ідентичність, федерація, політична криза.

R. Kliuchnyk. The influence of the factor of identity on the political process in Belgium

The article is dedicated to the problem of identity in the Kingdom of Belgium. The influence of cultural and language factors on the political process in Belgium are analyzed. The crisis of the Belgian political system as a result of the conflict between ethnic and political identities is considered

Key words: ethnic identity, political identity, federation, political crisis.

Р. Ключник. Влияние фактора идентичности на политические процессы в Бельгии

В статье исследована проблема идентичности в Королевстве Бельгия. Проанализировано влияние культурных и языковых факторов на политические процессы в Бельгии. Рассмотрен политический кризис в Бельгии как результат противоречий между этнической и политической идентичностями.

Ключевые слова: этническая идентичность, политическая идентичность, федерация, политический кризис.

Актуальність дослідження політичних процесів у Бельгії зумовлена насамперед тим, що ця держава протягом тривалого часу була і залишається однією з провідних країн Європи, на території якої розташовані штаб-квартири деяких інституцій ЄС. Крім того,

Бельгія – одна з найдавніших демократій континентальної Європи. Унікальною рисою королівства є те, що воно є продуктом синтезу романської (французької) та германської (нідерландської) культур, а саме існування бельгійської ідентичності доводить можливість гармонійного співіснування двох культурних світів.

Серед праць, присвячених цій проблемі, варто відзначити передусім роботи таких авторів, як С. Бірюков, С. Єсаулов, І. Крилова, М. Ламенш і М. Штабенюв. Крім того, при проведенні дослідження було використано Конституцію Бельгії.

Королівство Бельгія є державою з дуже високим індексом розвитку людського потенціалу і належить до малих індустріальних країн Європи. Площа країни становить 30,15 тис. кв. км, населення – 10,3 млн. осіб [1, с. 142]. Столицею є місто Брюссель. Головою держави з 1993 року є король Альберт II. Згідно з Конституцією, Бельгія є федерацією, що складається зі спільнот та регіонів. Територія держави поділяється на три громади (Французьку, Фламандську та Німецькомовну) і три регіони (Валлонський, Фламандський та Брюссельський). Крім того, законодавчо закріплено поділ на чотири лінгвістичні регіони: регіон французької мови, регіон нідерландської мови, двомовний столичний регіон Брюссель та регіон німецької мови [2, с. 341].

Територія сучасної Бельгії у різні часи входила до складу потужних європейських держав: Іспанії, Австрії, Священної Римської імперії, Нідерландів. Історія незалежної Бельгії розпочалася у 1830 р. після народного повстання проти нідерландської корони. Першим монархом став Леопольд I, з іменем якого пов'язане становлення бельгійської державності.

Саме в середині XIX століття з'явилися перші передумови конфлікту між Фландрією та Валлонією, які пізніше перетворилися на потужний дестабілізуючий чинник. З перших десятиліть існування Бельгії провідну роль в її розвитку відігравала Валлонія, економіка якої фактично була локомотивом промислової революції. Вона була лідером у видобутку вугілля, виробництві сталі, будівництві залізниць. Фландрія була допоміжним елементом в економічній системі королівства: її порти використовувалися для експорту продукції валлонської промисловості, а сама вона залишалася аграрним регіоном.

У цих умовах єдиною державною мовою залишалася французька. Фламандське населення вважало це несправедливим, і вже у

1847 р. виник фламандський культурний рух за рівність нідерландської і французької мов.

У 1873 р. нідерландська мова стала мовою судочинства у Фландрії, у 1878 р. її дозволили використовувати в органах управління, у 1890 р. почалося викладання нідерландською в університетах. Законодавство 1932 р. забезпечило кожній комуні право самостійно визначати свій лінгвістичний режим [3, с. 109]. Таким чином, потреби фламандців у визнанні їх права користуватися рідною мовою були в цілому виконані. Друга світова війна і повоєнна відбудова країни відсунули на другий план міжетнічні суперечності.

У 1960-х роках економічна ситуація почала змінюватися: Валлонія пропустила другу промислову революцію (розвиток нафтової промисловості, автомобілебудування та будівництво автодоріг). Промислова структура Валлонії, що ґрунтувалася на видобутку вугілля та металургії, поступово застарівала, інвестори все менше вкладали капітал у традиційні галузі, віддаючи перевагу новим, більш перспективним.

Погіршувалася й демографічна ситуація у франкомовному регіоні: якщо у 1880 р. там проживали 42,23% усіх бельгійців, то у 1961 р. лише 33,07% [4, с. 16].

Натомість Фландрія скористалася новими можливостями, що відкрилися після Другої світової війни. Вдале географічне розташування, наявність морських портів, політична стабільність стали чинниками інвестиційної привабливості регіону. Економічна перевага Фландрії викликала піднесення масового національного руху.

Точкою відліку федералізації держави можна вважати 1962 р., коли було ухвалено Закон про фіксацію лінгвістичного кордону. У 1970 р. було законодавчо закріплено існування трьох громад і трьох регіонів. У 1971 р. усім громадам королівства було надано широкі культурні права. Але компетенція регіонів в економічній сфері, на думку лідерів фламандського руху, виявилася недостатньою.

У 1980 р. Фландрія і Валлонія отримали статус автономій, а їх фінансові та законодавчі повноваження були значно розширені. Було створено дві національні асамблеї, що формувалися з депутатів національного парламенту від виборчих округів у відповідних регіонах. У 1989 р. статус регіону отримала також столиця королівства.

Завершальним етапом федералізації Бельгії стало підписання у 1993 р. Сен-Мішельських угод провідними політичними

об'єднаннями фламандців і франкофонів. Ці домовленості були формально закріплені в оновленій Конституції Бельгії 1994 р., яка передбачає два типи суб'єктів федерації: громади та регіони, причому їх кордони не збігаються. Таким чином, Бельгія реалізувала модель децентралізованої держави, заснованої на принципах етнічного та лінгвістичного плюралізму.

На початку XXI століття ідея регіоналізму, підкріплена ідеологією націоналізму, поставила під сумнів майбутнє королівства як єдиного державного утворення. Етнічна ідентичність відсунула на другий план політичну: жителі королівства дедалі більше усвідомлюють себе не бельгійцями, а в першу чергу фламандцями чи валлонами. Короля Альберта II, який послідовно відстоює необхідність консолідації нації, іноді називають “єдиним справжнім бельгійцем”.

Федеральні вибори 2003 р. засвідчили зростання популярності у Фландрії радикальних правих сил, зокрема партії Фламандський інтерес (Vlaams Belang), яка не виключає можливості утворення незалежної держави Фландрії з включенням до неї Брюсселя.

В останні роки предметом конфлікту є статус двомовного виборчого і судового округу Брюссель-Хал-Вілворде, який об'єднує 19 комун регіону Брюссель і 35 комун від провінції Фламандський Брабант. Протягом останніх років фламандська більшість у парламенті королівства неодноразово ставила питання про поділ цього округу. Фламандські націоналісти виступають за збереження двомовного статусу лише за містом Брюссель та його найближчими передмістями. Валлонці вважають такий проект неприйнятним, оскільки він, на їхню думку, суперечить Конституції та попереднім угодам, укладеним представниками обох громад.

Вибори до парламенту 2007 р. стали точкою відліку нового етапу політичної кризи. Найбільшу кількість місць у нижній палаті парламенту отримала Фламандська християнсько-демократична партія (CD&V), а її основним союзником стала партія Фламандський національний альянс (NV-A). Ці політичні сили висунули вимогу збільшення автономії Фландрії, проте зазнали невдачі при формуванні уряду. Компромісом у цій ситуації стало формування тимчасового Кабінету міністрів на чолі з Гі Верховстадтом. У березні 2008 р. головою уряду став лідер християнських демократів Ів Летерм.

В опозиції до уряду знаходилися франкофони, особливо лідер Валлонського руху оновлення Дідьє Рейндерс. Він розробив рекомендації щодо спільного фламандсько-валлонського проекту, який мав сприяти виходу з кризи. Ці рекомендації передбачали приведення кожним рівнем влади до рівноваги своїх фінансів, повноважень і сфер компетенції та забезпечення рівного представництва мовних груп у Сенаті. Але план Рейндерса не підтримали не лише фламандці, а й деякі валлони, зокрема франкомовні християнські демократи. Таким чином, чергова спроба вирішення політичної кризи виявилася невдалою.

Сьогодні Фландрія інвестує у власний Фонд майбутнього, спрямований на фінансування нових компетенцій, які вона може отримати в результаті реформи федерації. Фламандці прагнуть передусім регіоналізації ринку праці та змін податкового законодавства, а саме збільшення частки податків, які наповнюють місцевий бюджет і скорочення фінансування Брюсселя та Валлонії. За підрахунками фахівців, ці реформи принесуть Фландрії від 360 до 500 мільйонів доларів [6, с. 8]. Фландрія, яка є економічним локомотивом Бельгії, бореться за політичне домінування на федеральному рівні.

Німецький експерт М. Штабенів виділив три основні причини бельгійської політичної кризи: культурно-мовні суперечності, економічні протиріччя та кризу міжпартійної коаліційної структури, яка дозволяла створювати бельгійський коаліційний уряд [7, с. 1].

За результатами парламентських виборів 13 червня 2010 р. найбільшу кількість місць у нижній палаті парламенту отримали представники Нового фламандського альянсу. Король доручив лідеру валлонських соціалістів Елію ді Рупо координувати переговорний процес, який у вересні 2010 р. зайшов у глухий кут через небажання його учасників йти на поступки [8, с. 5]. Проте, незважаючи на гостру політичну кризу, Бельгія з 1 липня до 31 грудня 2010 р. очолювала Європейський Союз. Отже, внутрішні суперечності між мовними громадами і відсутність уряду не вплинули на авторитет країни на міжнародній арені.

У січні 2011 р. бельгійські громадські організації провели “Марш ганьби”, спрямований проти бездіяльності політиків і на підтримку єдності країни. Акцію було організовано за допомогою соціальних мереж, без участі політичних партій. Маніфестанти вимагали якнайшвидшого формування уряду на основі компромісу

між провідними політичними силами. Серед організаторів та учасників акції були як фламандці, так і валлони, а отже, політична ідентичність бельгійців поступово починає переважати над етнічною самосвідомістю окремих мовних груп. Загроза розпаду країни мобілізувала найбільш свідомих і політично активних громадян.

З другого півріччя 2011 р. спостерігаються певні зрушення у вирішенні політичної кризи. Так, наприкінці вересня 2011 р. провідні партії дійшли компромісу: Фландрія погодилася продовжити фінансування Валлонії в обмін на перегляд розподілу державних повноважень. Втім, варто зазначити, що ці домовленості ще не можна вважати остаточними, а отже, політична криза в Бельгії станом на 1 листопада 2011 р. не є остаточно вирішеною [9, с. 8].

Враховуючи поточну ситуацію в королівстві, не виключеним є варіант розпаду держави. У цьому випадку невизначеним залишається статус Брюсселя, який є переважно франкомовним, але оточений територією Фландрії. Серед гіпотез, які висувуються бельгійськими політиками щодо можливої долі столиці у випадку розпаду держави, варто відзначити прогноз міністра-президента уряду столичного регіону Шарля Піке, який не виключає можливості створення незалежного Брюссельського державного утворення, анклаву на зразок Монако [10, с. 39].

Отже, підбиваючи підсумок, можна стверджувати, що основним підґрунтям політичної кризи в Бельгії є конфлікт етнічної та політичної ідентичностей. Нині значна частина виборців усвідомлює себе насамперед фламандцями або валлонами, а вже потім бельгійцями. Відтак зростає представництво сепаратистських сил (особливо фламандських націоналістів) в органах державної влади, що ускладнює досягнення компромісу і створює умови для можливого розпаду країни. На нашу думку, майбутнє Бельгії як єдиної держави залежить значною мірою від трансформації політичної свідомості громадян, їх самовизначення як представників єдиної політичної нації.

Література:

1. Енциклопедия стран мира : [текст] / Глав. ред. Н. А. Симония. – М. : ЗАО “Издательство “Экономика”, 2004. – 1319 с.
2. Конституция Бельгии : [текст] // Конституции стран мира: В 3 т. – Т. 1 / Под общей редакцией Л. А. Окунькова. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – 824 с.

3. Крылова И. Бельгия: опыт решения национальных проблем : [текст] / И. Крылова // Политическое образование. – 1989. – № 6. – С. 108-112.
4. Намазова А.С. Межнациональные отношения в Бельгии : [текст] / А. С. Намазова // Новая и новейшая история. – 1990. – № 4. – С. 14-22.
5. Бирюков С. В. Бельгийский федерализм как модель кризиса европейского федерализма : [текст] / С. В. Бирюков // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 2009. – № 4. – С. 21-37.
6. Lamensch M. Riche, la Flandre prepare l’avenir [Text] / M. Lamensch // Le Soir. – 2008. – 3 jan. – P. 8.
7. Stabenov M. Belgiens Kernfrage [Text] / M. Stabenov // Frankfurter Allgemeine. – 2007. – 20 dez. – S. 1.
8. Коваль А. “Мы должны начать готовиться к концу Бельгии” : [текст] / А. Коваль // Зеркало недели. – 2010. – № 33 (11-17 сентября). – С. 5.
9. Паниев Ю. Раскол Бельгии отменяется [Текст] / Ю. Паниев // Независимая газета. – 2011. – 16 сентября. – С. 8.
10. Єсаулов С. Зовнішня політика “по-бельгійськи”, або Сепаратизм як наступна стадія федералізму : [текст] / С. Єсаулов // Політика і час. – 2007. – № 1. – С. 37-39.